

HET ONDERWIJS IN HET NEDERLANDS AAN ANDERSTALIGE KLEUTERS Pannekoeken? Lekker!

In de Drechtsteden (Dordrecht, Sliedrecht, Papendrecht, Zwijndrecht en Hendrik Ido Ambacht) wordt het onderwijs aan anderstaligen ge-coördineerd aangepakt. Voor zowel het openbaar als het bijzonder onderwijs is er een groep onderwijsgevend in dienst van de Gemeente Dordrecht.

Een 'Raad voor het Onderwijs aan Anderstaligen' waakt over de inhoud. In die Raad hebben anderen delegaties van schoolbesturen en buitenlandse oudercommissies zitting.

- * *Het voortgezet onderwijs in de Drechtsteden wordt ondersteund met drie internationale schakelklassen (zie het artikel van Koosje Boulogne in dit nummer).*
- * *In het Lager onderwijs werken extra Nederlandse, Marokkaanse, Spaanse en Turkse leerkrachten.*
- * *Speciale leidsters voor anderstalige kleuters werken tot nu toe alleen nog maar in de stad Dordrecht.*

Annie Eikelenboom is één van de zes teamleden van de zogeheten Vliegende Brigade, sinds 1974. Zij bezoekt (net als haar collega's) iedere ochtend een drietal kleuterscholen en zij werkt er met groepjes van ongeveer vijf kleuters in een apart kamertje. Annie doet dit werk vier jaar. Sip Drijver, co-auteur, is sinds zeven jaar coördinator van de veertig extra-leerkrachten in het kleuter- en lager onderwijs.

kleuter onderwijs

1 Vooraf

Een gedrukt tijdschriftartikel is misschien wel niet de beste manier om ervaringen en belevenissen over te dragen. Wij hopen echter dat we toch de sfeer kunnen overdragen waarin we werken. Toen we dit verhaal nog eens doorlazen vonden we het een te stellig en het ander te zwak neergeschreven. Daarom willen we drie opmerkingen vooraf maken:

- 1 Wij weten het ook niet zeker! We zijn nu vier jaar bezig met anderstalige kleuters en we hebben het gevoel dat we op de goede weg zitten. Maar we hebben geen middelen om te bewijzen dat we op de goede weg zitten.
- 2 Alle kinderen zijn persoonlijkheden en verschillen derhalve onderling. Bij anderstalige kinderen komt er nog een cultureel verschil bij, want we werken met Turken, Chilenen, Hindoestanen, Marokkanen etc. die onderling anderstalig en divers van cultuur zijn. Het is dus heel moeilijk om over 'de' anderstalige kleuter te spreken.
- 3 Peuters en kleuters zijn naar ons land gekomen met een gezin mee. Zo'n gezin wordt nog sterk bepaald door de taal en de cultuur van het moederland. Daarom zal het Nederlands voor deze kinderen nooit moedertaal worden. Op grond daarvan willen wij de kleuters het Nederlands leren als gebruikstaal, als tweede taal, als vreemde voertaal. Bovendien zijn we overtuigd

dat het taalprobleem wel belangrijk is, maar vooral onderdeel is van een veel wijder probleemveld. Lees hierover ook de eerste paragraaf van Eline Buntsma's artikel.

2 Eerste ervaringen

Ik werkte op een gewone kleuterschool; daar kreeg ik plotseling zes Turkjes in mijn klas. Ze waren erg eenzaam en ik had het daar moeilijk mee. Toen in Dordrecht bij de Vliegende Brigade voor het kleuteronderwijs een vacature kwam, solliciteerde ik.

Wat me — in mijn eerste periode — het meeste opviel was de onzekerheid van de kinderen. Sommigen die pas gearriveerd waren, dorsten me niet eens aan te kijken. Omdat ik uit mijn vorige werkkring wist dat deze kinderen tijden in een klas konden zitten zonder een steek vooruit te komen, durfde ik mijn onderwijsdoelen te veranderen ten opzichte van het gewone kleuteronderwijs: primair stelde ik het *geven van sociale geborgenheid* als doel en al het andere was voorlopig voor mij bijzaak.

In die beginperiode had ik ook nog geen leermiddelen. Ik nam wat materiaal mee uit mijn oude klas (geen denkspelletjes want die vooronderstellen vaak ervaringen die deze kleuters niet hebben) zoals poppen.

Langzamerhand ontdekte ik waarin deze kleuters verschillen van hun Nederlandse leeftijdgenootjes. Op bepaalde gebieden zijn ze 'achter' en op andere gebieden 'voor'.

Bij 'achterstand' denk ik dan aan het volgende:

- * Speelgoed is voor veel anderstalige kleuters volstrekt onbekend.
- * Verkeer is voor deze kinderen (die vaak van het platteland komen) erg druk.
- * Tekenen, knippen en plakken hebben de meesten nooit gedaan.
- * Andere ervaringen met de elementen: water is in het nabije oosten een kostbaar goed, waar je niet mee knoeit. Nederland is het wonderland waar het water zo maar uit de muur komt. Ik laat ze er naar hartelust mee spelen en plassen. Ze zijn verrukt van de kraan en ik ga met ze naar de wc.
- * Voor hen zijn dieren om te melken of om wol van te krijgen of om je te vervoeren of (als dat allemaal niet meer kan) om ze op te eten. Huisdieren zoals wij die hebben, kennen ze niet.

- * Reizen of uitgaan zonder reisdoel of voor je plezier: het is hen onbekend.

Bij 'voor-zijn' denk ik aan het volgende:

- * De kinderen worden al vroeg als kleine volwassenen behandeld: een kind van vier wordt rustig dwars door een drukke stad gestuurd met geld, tas en opdracht om boodschappen te doen. Datzelfde kind kan ook de hele middag op de baby passen, thuis, als moeder weg moet. Ze hebben al vroeg een serieuze taak in het gezin.
- * Ik heb verschillende leerlingetjes die al prachtig kunnen weven.

En langzamerhand krijg je dan een beeld van je pupillen. Ook door het contact dat je zoekt met de ouders.

Neem bijvoorbeeld de ouderavond die we organiseerden. Geheel tegen de bedoeling in kwamen zowel de ouders als de kinderen. En dan niet alleen onze leerlingen maar ook hun broertjes en zusjes. Natuurlijk — zeiden de ouders — gaan kinderen niet om zeven uur naar bed, want 's avonds wordt het juist vaak gezellig en het is een gebrek aan liefde voor je kind als je het op de gezelligste momenten naar bed stuurt! Ik heb toen mijn programma snel veranderd. De tweede helft van de avond heb ik een demonstratie-les gegeven met de aanwezige kinderen (vanaf twee jaar). Iedereen was trots en gelukkig. Ook ik.

Zo groeien je ervaringen en leg je langzamerhand gemakkelijker contact; zelf word je vrijer; je verwacht al bepaalde reacties; je neemt maatregelen: een vader die een huilend kind komt brengen nodig je uit er die ochtend bij te blijven.

3 Mijn huidige praktijk

In eerste instantie probeer ik met de kleuters *contact* te krijgen, daarna *vertrouwen* te winnen en pas in tweede instantie gaan we *'beginnen' met het onderwijs*. In ons team hebben we een ladder opgesteld volgens welke ons inziens de ontwikkeling verloopt:

- 1 Nonverbaal contact: eerst oogcontact, dan speelcontact (via knuffeldieren zoals poesjes, teddyberen e.d.);
- 2 Verbaal contact: bereidheid tot nazeggen;
- 3 Het reageren op heel eenvoudige vraagjes: Wat is dit? (Een) boek.
- 4 Kleine opdrachtjes kunnen uitvoeren. Deze opdrachtjes worden zo mogelijk ingebed in

een totale activiteit (bijvoorbeeld Pak het potlood!);

5 Het beantwoorden van vragen, eerst nonverbaal dan op den duur verbaal (bijvoorbeeld Hoe oud ben je? Hoe heet je?);

6 Compleet verbaal communiceren in zinnen. In het allereerste begin ben je erg intuïtief bezig. Ik probeer te ontdekken wat een kleuter aantrekkelijk vindt; zo is het ene kind dol op dieren en het andere prutst graag. Op de scholen heb ik een kastje met allerlei spulletjes en zelfgemaakte spelletjes. En er is altijd wel iets dat de aandacht trekt van een kind. Daar ga ik dan op door. Ik besteed erg veel aandacht aan het mimische deel van mijn spreken.

Als ik op school kom maak ik meestal eerst een praatje met de leidster alvorens ik de kinderen uit de klas haal. Ik probeer een zo goed mogelijk contact met de leidsters te onderhouden, zodat ik in mijn bijeenkomsten kan aansluiten op projecten die in de klas worden gedaan. Ik probeer ook op de projecten vooruit te werken. Dan krijgt een kind alles wel twee keer, maar dat is niet erg: de klas wordt dan vertrouwder: Hé dat hebben wij bij onze juf al gehad! Ze kunnen dan meedoen; ze weten soms ook eens iets meer. In ons team hebben we projecten ontwikkeld. Momenteel hebben we er zes op papier. U kunt ze aanvragen bij de afdeling onderwijs op het Stadskantoor te Dordrecht.²

De thema's (de boerderij, lente, ziekzijn-beterworden e.d.) vertonen in grote lijnen een concentrische opbouw; bij het kind beginnen, zijn eigen lichaam en van daaruit via de familie, de klas, de school en de straat naar allerlei thema's die de verkende wereld steeds iets groter maken.

In de projecten zitten allerlei excursies, omdat ik het opdoen van nieuwe werkelijke ervaringen essentieel vind. Dan gaan we met z'n zessen in de bus een rondrit maken. De chauffeurs zijn meestal wel zo vriendelijk dat ze uitgebreid het verhaal van de kinderen (die een kaartje komen kopen) aanhoren en beantwoorden. Of ik neem ze mee naar mijn huis en laat ze alles zien wat ze willen. Of we wandelen. Een brugwachter heeft eens voor ons de brug opnieuw opengedraaid en mijn kinderen mochten meedraaien. Binnen het project 'verkeer' neem ik — als het zo uitkomt — een politie-achtige pet mee en een spieglei-bordje. Laatst stond één van mijn kleuters als klaar-over midden op de (rustige) rijweg. Een wat oudere fietser wachtte al die tijd geduldig en vroeg op

het laatst heel vriendelijk: 'Meneer de agent, mag ik nu doorrijden alstublieft?' Abdulla liet zijn bord zakken en salueerde.

Zo schakel ik alle zintuigen zoveel mogelijk in: je kunt beter een appel eten, dan alleen maar een appel zien. Je kunt beter een appel zien dan een appel tekenen. Je kunt beter een appel tekenen dan het woord *appel* uitspreken.

Op geregelde tijden maak ik observatieverslagen. Daarbij ga ik uit van de volgende vier criteria:

- Het aanwezig zijn van een vertrouwensrelatie, zowel verbaal als nonverbaal.
- Communicatie tussen anderstalig kind en leidster.
- Communicatie tussen anderstalig kind en Nederlandstalige kleuters.
- Het 'algehele ontwikkelingsmoment' van de kleuter in de klas.

Veel informatie daarover krijg ik van de leidster. De schoolgeschiktheidstests zijn voor deze kleuters erg moeilijk, vooral het verhaaltje-navertellen.

En dan lever je je kinderen af aan de lagere school en je hoopt dan maar dat ze niet bij een al te strenge onderwijzer/es komen, want dan doen ze meestal geen mond open (Nederlandstalige kinderen trouwens ook niet).

4 Tenslotte: pannenkoeken, hartstikke lekker!

Ik voel me vooral een contactpersoon. Tussen anderstalige kleuter en de leidster en de school en de ouders en de Nederlandse kleuters. Ik werk ook wel eens expres in de hele klas. Ik organiseer met de leidster projectjes over Turkije of een middag vol Spaanse dansjes en muziek.

En soms moet je weer stappen terug: als de kleuters op vakantie zijn geweest in het moederland, veel te laat terugkomen en weer uitsluitend anderstalig zijn geworden.

Dan denk ik maar weer: *deze kinderen hebben niet zelf gekozen voor deze situatie. Ze zijn met de ouders hier mee naar toe genomen. Ze móesten. En dan ben ik weer de lieve juf die aandacht speciaal voor hen heeft en die naar hen luistert of ze er nu vijf minuten over doen voordat er een zinnetje uitkomt of dat ze het meteen kunnen zeggen. Dat maakt niets uit.*

Tenslotte: Wat hebben die pannenkoeken nu met anderstalige kleuters te maken?

Wie de draad van het verhaal gevolgd heeft, zal

met die vraag zeker geen moeite hebben.
Natuurlijk, we hebben ze echt gebakken en we hebben er over gepraat toen we de school uitstapten, onderweg, bij de kruidenier en bij de melkboer, later op school bij het gasstelletje en toen

we ze — met stroop (en dat is een moeilijk woord!) hebben opgegeten.
Pannekoeken? Lekker!

Dordrecht, 1 juni 1978

Noten

1 Voor het praktijkdeel maakten we ook gebruik van gegevens verstrekt in een interview door Carla van de

Bunt, Marion Hoboken en Lia Kaper, teamleden-
kleuterleidsters van dezelfde Vliegende Brigade.
2 Stadskantoor, afd. onderwijs anderstaligen, kr. 400,
Spuiboulevard 300 te Dordrecht.